Akshardhara Research Journal
Single Blind Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal
E ISSN -3048-8095 / Bimonthly / SJIF Impact- 5.16/ March - April 2026 / VOL-02 ISSUE-V

14

मराठी भाषा, तंत्रज्ञान आणि रोजगार निर्मिती: उपाययोजना व दिशा

डॉ. सुनीता सकाहारी वडीतके
मराठी भाषा विभाग प्रमुख
श्री साईबाबा महाविद्यालय ,शिर्डी

गोषवारा :-मराठी भाषा ही महाराष्ट्राची सांस्कृतिक ओळख असून तिचा प्रभाव शिक्षण, साहित्य, माध्यमे व प्रशासन यांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर दिसतो. परंतु आधुनिक युगात डिजिटल तंत्रज्ञान व इंग्रजीकडे अधिक प्राधान्य दिल्यामुळे मराठी भाषिक तरुणांना रोजगाराच्या संधी मर्यादित मिळत आहेत. या अभ्यासाचा उद्देश मराठी भाषा, तंत्रज्ञान आणि रोजगार निर्मिती यांच्यातील संबंध समजून घेणे, संधी व आव्हाने स्पष्ट करणे तसेच ठोस उपाययोजना सुचवणे हा आहे. डिजिटल माध्यमांत ब्लॉगिंग, यूट्यूब, पॉडकास्ट, ई-लर्निंग कोर्सेस, कंटेंट रायटिंग आणि मोबाईल ॲप्ससारख्या नवनवीन रोजगार क्षेत्रांनी मराठी भाषिकांसाठी नवे मार्ग उघडले आहेत. तथापि इंग्रजी प्राधान्य, तंत्रज्ञानात मराठीचे मर्यादित साधन, गुणवत्तापूर्ण प्रशिक्षणाचा अभाव आणि ग्रामीण भागातील रोजगार मार्गदर्शनाची कमतरता या आव्हानांचा सामना करावा लागतो.या अभ्यासातून शैक्षणिक, सरकारी व खाजगी क्षेत्रांना मराठी भाषिकांसाठी धोरणात्मक दिशा सुचवता येईल आणि रोजगार निर्मिती अधिक प्रभावी, परिणामकारक व दीर्घकालीन होईल.

बिज शब्द :-मराठी भाषा ,रोजगार संधी ,तंत्रज्ञान ,डिजिटल माध्यमे

संशोधन उद्दिष्टे (Research Objectives)

1. मराठी भाषिक तरुणांसाठी उपलब्ध रोजगार संधींचा अभ्यास करणे.
2. डिजिटल तंत्रज्ञान आणि ऑनलाइन माध्यमांचा मराठी भाषिक रोजगारावर होणारा प्रभाव समजून घेणे.
3. मराठी भाषिक युवकांसमोरील आव्हाने व अडचणी ओळखणे.
4. रोजगार निर्मितीमध्ये मराठी भाषेचा व तंत्रज्ञानाचा प्रभाव वाढवण्यासाठी उपाययोजना सुचवणे.

संशोधन प्रश्न (Research Questions)

1. मराठी भाषिक तरुणांसाठी आज उपलब्ध प्रमुख रोजगार संधी कोणत्या आहेत?
2. डिजिटल तंत्रज्ञान आणि ऑनलाइन माध्यमांचा मराठी भाषिक रोजगारावर किती परिणाम झाला आहे?
3. मराठी भाषिक युवकांसमोरील प्रमुख अडचणी व आव्हाने कोणती आहेत?
4. रोजगार निर्मितीमध्ये मराठी भाषेचा प्रभाव वाढवण्यासाठी कोणती उपाययोजना उपयुक्त ठरू शकतात?

अभ्यासाचे महत्त्व :- हा अभ्यास मराठी भाषिक तरुणांचे रोजगार भविष्य समजून घेण्यासाठी महत्त्वाचा आहे. डिजिटल तंत्रज्ञान, ऑनलाइन माध्यमे, ब्लॉगिंग, भाषांतर, ई-लर्निंग यांसारख्या नवनवीन संधींचा अभ्यास करता येईल. यामुळे अडचणी ओळखता येतील आणि मराठी भाषिकांसाठी रोजगार धोरणे व उपाययोजना सुचविता येतील.

प्रस्तावना :- मराठी भाषा ही केवळ संवादाचे साधन नसून महाराष्ट्रातील सामाजिक, सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक जीवनाचा केंद्रबिंदू आहे. महाराष्ट्राची राजभाषा म्हणून तिला प्रशासन, शिक्षण, साहित्य आणि माध्यमांमध्ये मान्यता प्राप्त झाली आहे. आजच्या जागतिकीकरणाच्या आणि तंत्रज्ञानप्रधान युगात भाषेकडे फक्त सांस्कृतिक वारशाचा भाग म्हणून पाहिले जात नाही, तर ती रोजगार निर्माण करणारा महत्त्वाचा घटक म्हणूनही अभ्यासली जाते. मराठी भाषेच्या माध्यमातून रोजगाराच्या संधी अनेक परंपरागत क्षेत्रांत दीर्घकाळापासून अस्तित्वात आहेत. शिक्षण क्षेत्र, पत्रकारिता, साहित्य निर्मिती आणि प्रकाशन या पारंपरिक संधींना आधुनिक काळात डिजिटल प्लॅटफॉर्म्स, ई-लर्निंग, ब्लॉगिंग, यूट्यूब, पॉडकास्टिंग आणि सोशल मीडिया यांसारख्या नवीन संधी जोडल्या जात आहेत. शासकीय व प्रशासकीय व्यवस्थेत भाषेच्या वापरामुळे अनुवादक, दुभाषे, तसेच सरकारी सेवांमधील पदांवरही रोजगाराचे मार्ग खुले आहेत. खाजगी क्षेत्रात जाहिरात, बीपीओ, ग्राहक सेवा, तसेच कंटेंट रायटिंग यांमध्ये मराठीचे स्थान वाढत आहे.

तथापि, इंग्रजीसारख्या जागतिक भाषांची स्पर्धा, तांत्रिक साधनांमध्ये मराठीचा अपुरा वापर आणि रोजगार मर्यादित असणे ही काही आव्हाने आहेत. म्हणूनच या संशोधनात्मक चर्चेत मराठी भाषेतील रोजगार संधींचा मागोवा घेणे, त्यातील अडचणी समजून घेणे आणि उपाययोजना सुचवणे हे आवश्यक ठरते.

२. मराठी भाषेची पार्श्वभूमी :- मराठी भाषा ही इंडो-आर्यन भाषासमूहातील एक प्रमुख भाषा असून तिची उत्पत्ती अपभ्रंश भाषांमधून झाली आहे. प्राचीन मराठीचा उगम इ.स. दहाव्या शतकाच्या सुमारास झाला, तर संत नामदेव, ज्ञानेश्वर, एकनाथ, तुकाराम यांसारख्या संतांनी आपल्या वाङ्मयीन कार्यातून मराठीला लोकभाषेचे स्थान दिले. १७व्या शतकातील छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळात मराठी प्रशासनभाषा म्हणून प्रस्थापित झाली. पुढे ब्रिटिश काळातही न्यायालयीन व शैक्षणिक क्षेत्रात मराठीचा वापर सातत्याने होत राहिला. स्वातंत्र्यानंतर महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती (१९६०) झाल्यानंतर मराठीला अधिकृत राजभाषेचा दर्जा प्राप्त झाला.

Akshardhara Research Journal
Single Blind Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal
E ISSN -3048-8095 / Bimonthly / SJIF Impact- 5.16/ March - April 2026 / VOL-02 ISSUE-V

लोकसंख्येच्या दृष्टीने मराठी ही भारतातील एक मोठी भाषा आहे. जनगणना २०११ नुसार सुमारे ८.३ कोटी लोक मराठी भाषिक आहेत. महाराष्ट्राबरोबरच कर्नाटक, गोवा, मध्यप्रदेश, गुजरात आणि उत्तर भारतातील काही भागांमध्येही मराठी भाषिक आढळतात. परदेशात अमेरिकेपासून मध्यपूर्वेपर्यंत मराठी भाषिकांचे समुदाय स्थायिक झालेले दिसतात. त्यामुळे मराठी भाषा केवळ प्रादेशिक मर्यादेत राहिली नसून ती जागतिक पातळीवरही ओळखली जाते.

मराठी भाषा ही केवळ संवादाचे साधन नसून तिचा ऐतिहासिक वारसा आणि साहित्यिक वैभव अत्यंत समृद्ध आहे. तिचा उद्भव प्राचीन काळातील प्राकृत व अपभ्रंशातून झाला, आणि महाराष्ट्राच्या विविध सामाजिक व सांस्कृतिक परिप्रेक्ष्यात ती विकसित झाली. संत तुकाराम, ज्ञानेश्वर, रामदास तसेच आधुनिक काळातील विद्यापीठीनिर्मित काव्यसाहित्य, नाटक, कथा आणि निबंध या साहित्यात मराठीने अभिजात भाषेचा दर्जा प्राप्त केला आहे. तिच्या शब्दसंपदेची मृदुता, लयबद्धता आणि भावनिक गहनता ही तिच्या महत्त्वाची वैशिष्ट्ये आहेत. ऐतिहासिक दृष्ट्या पाहता, मराठीने विविध राजकीय, धार्मिक आणि सामाजिक चळवळींमध्ये भूमिका बजावली आहे, ज्यामुळे तिचे सांस्कृतिक स्थान आणखीन उंचावले. मराठी भाषेची समृद्ध परंपरा, तत्त्वज्ञान व साहित्यिक सौंदर्य आजही विद्यार्थ्यांपासून साहित्यप्रेमीपर्यंत सर्वांनाच मोहित करते. तिचा अभिजात दर्जा तिच्या शब्दसौंदर्य व सांस्कृतिक योगदानातून स्पष्टपणे दिसून येतो.

३. पारंपरिक रोजगार संधी :-मराठी भाषेचा वापर विविध क्षेत्रांत परंपरेने होत आला आहे. भाषेच्या माध्यमातून शिक्षण, साहित्य, पत्रकारिता आणि कलाक्षेत्र या पारंपरिक क्षेत्रांमध्ये रोजगाराच्या संधी मोठ्या प्रमाणात उपलब्ध झाल्या. या संधींनी मराठी भाषेच्या विकासाबरोबरच समाजातील सांस्कृतिक अभिव्यक्तीलाही आधार दिला.

१) शिक्षण क्षेत्र :-मराठी भाषा ही महाराष्ट्रातील शैक्षणिक व्यवस्थेचा पाया राहिली आहे. प्राथमिक व माध्यमिक शाळांपासून विद्यापीठीय स्तरापर्यंत मराठी माध्यमातील शिक्षण संस्थांमध्ये शिक्षक व प्राध्यापकांची मोठी मागणी आहे. मराठी विषयाच्या अध्यापनाबरोबरच संशोधन कार्य, शब्दकोश निर्मिती, लोकसाहित्याचा अभ्यास, आणि भाषाविज्ञान या क्षेत्रांत संशोधकांना रोजगार उपलब्ध होतो. विद्यापीठीय पातळीवर मराठी विषयातील प्राध्यापक, मार्गदर्शक, तसेच अभ्यासक्रम रचनाकार यांना संधी मिळते.

२) साहित्य व लेखन:-मराठी भाषेची समृद्ध साहित्य परंपरा रोजगाराचे एक महत्त्वाचे साधन ठरली आहे. कवी, कथाकार, कादंबरीकार, नाटककार अशा लेखकवर्गाने साहित्य निर्मिती केली आणि प्रकाशन संस्थांनी ती वाचकांपर्यंत पोहोचवली. संपादक, प्रूफरीडर, भाषांतरकार यांना या प्रक्रियेत स्थान मिळाले. वाङ्मयीन मासिके, ग्रंथप्रकाशन व शैक्षणिक साहित्य निर्मिती या क्षेत्रांत मराठी लेखनकौशल्याला रोजगार मिळाला. साहित्य अकादमी, प्रकाशन संस्था आणि शासकीय वाङ्मय मंडळ यांनीही या संधींना बळ दिले.

३) पत्रकारिता व वृत्तपत्रे:मराठी पत्रकारितेचा इतिहास दीर्घ आहे. लोकहितवादींनी सुरु केलेल्या दर्पण पासून पुढे अनेक वृत्तपत्रांनी समाजात जागृती घडवली. वृत्तपत्रे, साप्ताहिके, मासिके यामध्ये संपादक, वार्ताहर, स्तंभलेखक, उपसंपादक, प्रूफरीडर, अनुवादक यांना रोजगार मिळतो. रेडिओ व दूरदर्शनसारख्या प्रसारमाध्यमांतही मराठी पत्रकारितेला स्थान मिळाले आहे. लोकमत, सकाळ, महाराष्ट्र टाइम्स, सामना, पुढारी यांसारख्या वृत्तपत्रांनी पत्रकारिता क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात रोजगार निर्माण केले.

४) रंगभूमी व चित्रपटसृष्टी:-मराठी नाटक व चित्रपट परंपरेने रोजगाराचे महत्त्वाचे साधन राहिले आहे. १९व्या शतकातील नाट्यप्रकारांपासून पुढे व्यावसायिक नाट्यसंस्था, नाट्यलेखक, दिग्दर्शक, अभिनेते, रंगकर्मी, तंत्रज्ञ यांना या क्षेत्रातून संधी मिळाली. २०व्या शतकात मराठी चित्रपटसृष्टीने स्वतंत्र ओळख निर्माण केली. पटकथा लेखन, संवादलेखन, दिग्दर्शन, अभिनय, संगीत, संपादन, कॅमेरावर्क अशा विविध अंगांनी रोजगार उपलब्ध झाले. आधुनिक काळात टीव्ही मालिका आणि वेब सिरीज यामध्येही मराठी कलावंतांना संधी मिळत आहेत.

५. आधुनिक रोजगार संधी :-तंत्रज्ञानाचा झपाट्याने झालेला विकास, इंटरनेटचा प्रसार आणि जागतिकीकरण यामुळे रोजगाराच्या संधींचा पट अधिक व्यापक झाला आहे. पारंपरिक रोजगार क्षेत्रांसोबतच मराठी भाषेच्या माध्यमातून अनेक आधुनिक क्षेत्रांतही रोजगाराचे नवे दरवाजे उघडले आहेत. या क्षेत्रांमध्ये भाषिक कौशल्य, सर्जनशीलता आणि तांत्रिक कौशल्य यांचे संगम आवश्यक ठरतो.

१) डिजिटल पत्रकारिता व न्यूज पोर्टल्स :-सध्याच्या काळात पारंपरिक वृत्तपत्रांसोबतच डिजिटल पत्रकारितेचे महत्व वाढले आहे. लोकमत डिजिटल, सकाळ डिजिटल, एबीपी माझा, टीव्ही ९ मराठी, लोकशाही, महाराष्ट्र टाईम्स ऑनलाइन यांसारख्या न्यूज पोर्टल्स व युट्यूब न्यूज चॅनेल्सनी मराठी पत्रकारितेला नवीन व्यासपीठ दिले आहे. यात कंटेंट रायटिंग, न्यूज एडिटिंग, व्हिडिओ एडिटिंग, सोशल मीडिया मॅनेजमेंट अशा अनेक रोजगार संधी निर्माण होत आहेत.

©Copyright 2025 ADRJ. All Rights Reserved

Akshardhara Research Journal
Single Blind Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal
E ISSN -3048-8095 / Bimonthly / SJIF Impact- 5.16/ March - April 2026 / VOL-02 ISSUE-V

२) मराठी चित्रपट व मालिकांचे पटकथा व संवादलेखन:-डिजिटल ओटीटी प्लॅटफॉर्म्समुळे मराठी चित्रपटसृष्टी आणि मालिकांना राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय व्यासपीठ मिळाले आहे. वेब सिरीज, शॉर्ट फिल्म्स, टीव्ही मालिका यांमध्ये चांगल्या पटकथेला आणि संवादलेखनाला मोठी मागणी आहे. सर्जनशील लेखनकौशल्य असलेल्या व्यक्तींना या क्षेत्रात करिअर करता येते. पटकथालेखक, स्क्रिप्ट डॉक्टर, डायलॉग रायटर या पदांवर रोजगार उपलब्ध होतो.

३) मराठी साहित्याचे भाषांतर कार्य:-जागतिकीकरणामुळे प्रादेशिक साहित्याचा जागतिक वाचकांपर्यंत पोहोचण्याचा वेग वाढला आहे. मराठी कादंबऱ्या, कविता, नाटकांचे हिंदी, इंग्रजी किंवा परदेशी भाषांमध्ये भाषांतर करण्याची मोठी गरज आहे. तसेच परकीय भाषेतील साहित्य मराठीत आणण्याची मागणीही वाढली आहे. भाषांतरकार, संपादक, प्रूफरीडर या पदांवर रोजगार उपलब्ध होतो. आंतरराष्ट्रीय साहित्य महोत्सवांमध्ये मराठी साहित्याचे भाषांतरित रूप लोकप्रिय होत असून या क्षेत्राला स्थिरता मिळत आहे.

४) जाहिरात व प्रसारमाध्यम क्षेत्र:-ग्राहकाभिमुख बाजारपेठेत जाहिरातींना विशेष स्थान आहे. मराठी भाषेतून जाहिराती तयार करणे, रेडिओ जाहिरातींसाठी जिंगल्स लिहिणे, दूरचित्रवाणी व सोशल मीडियासाठी कंटेंट तयार करणे हे सर्व रोजगाराचे नवे स्रोत आहेत. मराठीतील कॉपी रायटिंग, कंटेंट रायटिंग आणि ब्रँड प्रमोशन क्षेत्रात नवनवीन संधी उपलब्ध होत आहेत. स्थानिक कंपन्या तसेच बहुराष्ट्रीय कंपन्याही आपल्या उत्पादनांच्या जाहिरातींसाठी प्रादेशिक भाषांना प्राधान्य देत आहेत.

५) ई-लर्निंग, शैक्षणिक ॲप्स व ऑनलाईन कोर्सेस :-डिजिटल शिक्षणाच्या युगात मराठी भाषेतील ई-लर्निंग कंटेंटची मागणी वाढली आहे. मराठीतून शैक्षणिक ॲप्स, ऑनलाइन कोर्सेस, परीक्षा मार्गदर्शन सामग्री तयार करण्यासाठी शिक्षक, कंटेंट डेव्हलपर आणि व्हॉइस-ओव्हर आर्टिस्ट यांना रोजगार मिळतो. स्पर्धा परीक्षांच्या तयारीसाठी मराठीतील डिजिटल कोर्सेस विशेष लोकप्रिय झाले आहेत. सरकारी उपक्रम तसेच खाजगी कंपन्या या क्षेत्रात गुंतवणूक करत आहेत.

५. तंत्रज्ञान आणि मराठी भाषा :-तंत्रज्ञानाचा वेगवान विकास आणि इंटरनेटचा सर्वव्यापी वापर यामुळे भाषांचा वापर केवळ संवादापुरता न राहता ज्ञाननिर्मिती, माहितीचे आदानप्रदान आणि रोजगार निर्मिती या सर्वांमध्ये महत्त्वाचा झाला आहे. मराठी भाषाही या बदलांना अपवाद नाही. संगणक, मोबाईल, इंटरनेट, सोशल मीडिया आणि डिजिटल माध्यमांच्या वापरामुळे मराठी भाषेला नवी दिशा मिळाली आहे.

१) युनिकोड आणि मराठी टायपिंग :-पूर्वी संगणकावर मराठी लिहिणे ही अवघड प्रक्रिया होती. परंतु युनिकोड तंत्रज्ञानामुळे मराठी टायपिंग सर्वत्र सुलभ झाले. आज मोबाईल, संगणक, वेबसाईट्स, ई-मेल्स यामध्ये सहज मराठी लिहिता येते. यामुळे मराठी भाषेत डिजिटल सामग्री तयार करणाऱ्या लेखकांना, ब्लॉगर्सना, तसेच शैक्षणिक सामग्री विकसित करणाऱ्यांना रोजगाराच्या संधी निर्माण झाल्या आहेत.

२) सोशल मीडिया आणि मराठी सामग्री :-फेसबुक, इन्स्टाग्राम, यूट्यूब, ट्विटर (X) यांसारख्या प्लॅटफॉर्म्सवर मराठी भाषेतील सामग्रीची मागणी प्रचंड वाढली आहे. मराठीतून व्हिडिओ, शॉर्ट्स, पॉडकास्ट, मीम्स तयार करून अनेक युवकांनी करिअर घडवले आहे. डिजिटल इन्फ्लुएन्सर्स, कंटेंट क्रिएटर्स, आणि व्हॉइस आर्टिस्ट्स यांना या क्षेत्रात नवीन रोजगार मिळत आहेत. प्रादेशिक भाषांतील कंटेंटवर कंपन्यांचा भर असल्याने मराठी भाषेला व्यावसायिक महत्त्व वाढले आहे.

३) ब्लॉगिंग आणि वेबसाईट्स:-मराठीतून ब्लॉग लिहिणारे लेखक, तांत्रिक माहिती देणारे तज्ज्ञ, आरोग्य, शिक्षण, शेती, रोजगार याबाबत माहिती देणाऱ्या वेबसाईट्स सतत वाढत आहेत. गुगल ॲडसेन्स, डिजिटल मार्केटिंग, प्रायोजित लेखन या माध्यमातून आर्थिक उत्पन्न मिळते. ग्रामीण भागातील वाचकांसाठी मराठीत उपलब्ध सामग्री अधिक आकर्षक ठरते.

४) मोबाईल ॲप्स आणि मराठी भाषा:-मोबाईल ॲप्समध्ये मराठी भाषा वापरल्याने तंत्रज्ञान सर्वसामान्यांपर्यंत पोहोचते. शैक्षणिक ॲप्स, शब्दकोश ॲप्स, बातम्या, मनोरंजन ॲप्स यामध्ये मराठी भाषिकांना रोजगार मिळतो. डेव्हलपर्स, भाषांतरकार, कंटेंट रायटर्स, तसेच व्हॉइस-ओव्हर आर्टिस्ट्स या सर्वांना ॲप्स तयार करण्याच्या प्रक्रियेत संधी मिळते.

५) कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि मराठी:-नवीन काळात आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स (AI) आणि नॅचरल लँग्वेज प्रोसेसिंग (NLP) या क्षेत्रांत मराठी भाषेचा वापर वाढत आहे. मराठी भाषण ओळख (Speech Recognition), भाषांतर सॉफ्टवेअर, चॅटबॉट्स यामध्ये भाषावैज्ञानिक आणि प्रोग्रामर यांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होत आहेत.

६.शासकीय व प्रशासकीय रोजगार संधी :-मराठी भाषा ही महाराष्ट्राची राजभाषा असल्यामुळे शासकीय व प्रशासकीय यंत्रणेत तिचा वापर अनिवार्य आहे. शासनाच्या विविध कार्यालयांमध्ये, स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये तसेच न्यायव्यवस्थेतही मराठी भाषेचा वापर मोठ्या प्रमाणावर केला जातो. त्यामुळे मराठी जाणणाऱ्या व मराठीत काम करण्याची क्षमता असलेल्या उमेदवारांसाठी या क्षेत्रात रोजगाराच्या विस्तृत संधी उपलब्ध आहेत.

१) राज्यसेवा व केंद्रसेवा परीक्षा:-महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (MPSC) आणि संघ लोकसेवा आयोग (UPSC) यांच्या विविध पदांसाठीच्या परीक्षांमध्ये मराठी भाषेचे ज्ञान महत्त्वाचे मानले जाते. विशेषतः महाराष्ट्रातील प्रशासनात अधिकारी, लिपिक, सहाय्यक यांसारख्या पदांवर मराठी भाषिक उमेदवारांची मागणी असते. लेखन, नोटिंग-ड्राफ्टिंग आणि संवादासाठी मराठीचा वापर होतो.

२) शासकीय कार्यालये व स्थानिक स्वराज्य संस्था:-राज्य सरकारची सर्व कार्यालये, जिल्हाधिकारी कार्यालये, पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपालिका आणि महापालिका या सर्व ठिकाणी मराठी भाषेचा वापर प्रशासकीय कामकाजासाठी होतो. यामुळे लेखनिक, कारकून, अधिकारी, अनुवादक, संगणक ऑपरेटर यांसारख्या पदांवर रोजगार उपलब्ध होतो.

३) भाषांतर व दुभाषेगिरी:-शासनाच्या अनेक कागदपत्रांचे इंग्रजीतून मराठीत आणि मराठीतून इंग्रजीत भाषांतर करण्याची गरज असते. न्यायालयीन कागदपत्रे, कायदे, शासकीय आदेश, शैक्षणिक दस्तऐवज या सर्वांचे भाषांतर करण्यासाठी मराठी भाषेत पारंगत व्यक्तींना रोजगार मिळतो. तसेच केंद्र शासन आणि राज्य शासनाच्या बैठकींमध्ये दुभाषेगिरीची आवश्यकता असते.

४) न्यायव्यवस्थेतील संधी :-महाराष्ट्रातील खंडपीठे, जिल्हा न्यायालये आणि तालुका न्यायालयांमध्ये मराठी भाषेचा वापर नियमितपणे केला जातो. वकिलांना, लिपिकांना, स्टेनोग्राफर आणि टायपिस्ट यांना मराठीतील प्रावीण्य आवश्यक असते. त्यामुळे कायदा शाखेत शिक्षण घेतलेल्या व्यक्तींना मराठीच्या माध्यमातून रोजगार मिळू शकतो.

५) शासकीय उपक्रम व साहित्य मंडळे:-महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ, मराठी भाषा विभाग, शालेय व उच्च शिक्षण विभाग यांसारख्या शासकीय संस्था मराठीच्या संवर्धनासाठी विविध उपक्रम राबवतात. या क्षेत्रांत संशोधक, अधिकारी, प्रकल्प समन्वयक यांना संधी मिळते.

एकूणच पाहता, शासकीय व प्रशासकीय क्षेत्रामध्ये मराठी भाषेला अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. मराठी भाषेचे उत्तम ज्ञान हे केवळ शैक्षणिक संपत्ती नसून रोजगाराची हमी देणारे साधन ठरते. त्यामुळे स्पर्धा परीक्षांची तयारी करणाऱ्या युवकांसाठी मराठीचे सखोल ज्ञान ही यशाची गुरुकिल्ली ठरते. खाजगी क्षेत्रातील संधी सरकारी सेवांसोबतच खाजगी क्षेत्रातही मराठी भाषेचा वापर वाढत चालला आहे. बाजारपेठेचे प्रादेशिकीकरण, डिजिटल माध्यमांचा प्रसार आणि ग्राहकाभिमुख जाहिरात यामुळे खाजगी उद्योग-व्यवसायात मराठी भाषिकांना विविध प्रकारच्या रोजगार संधी उपलब्ध होत आहेत.

१) बीपीओ व कॉल सेंटर सेवा :-ग्राहक सेवा केंद्रांमध्ये (Customer Care, BPO, Call Centers) मराठी भाषिक कर्मचाऱ्यांची मागणी मोठी आहे. दूरसंचार, बँकिंग, विमा, ई-कॉमर्स अशा क्षेत्रांमध्ये ग्राहकांना त्यांच्या भाषेत सेवा देणे ही कंपन्यांची धोरणात्मक गरज बनली आहे. त्यामुळे मराठी भाषेत संवाद साधणारे एक्झिक्युटिव्ह, हेल्पडेस्क अधिकारी यांना रोजगार मिळतो.

२) कंटेंट रायटिंग आणि कॉपी रायटिंग :-डिजिटल माध्यमांवरील मराठी सामग्रीची मागणी वाढली आहे. वेबसाईट्स, ई-कॉमर्स प्लॅटफॉर्म्स, मोबाइल ॲप्स, तसेच सोशल मीडिया या सर्व ठिकाणी मराठीतून दर्जेदार मजकूर तयार करण्यासाठी कंटेंट रायटर्स आणि कॉपी रायटर्स यांची गरज असते. उत्पादनांचे वर्णन, जाहिरातींची घोषवाक्ये, ब्लॉग लेखन, समीक्षा लेखन या कामांमध्ये मराठी लेखनकौशल्याला रोजगार मिळतो.

३) जाहिरात क्षेत्र :-बहुराष्ट्रीय कंपन्याही आता आपल्या उत्पादनांचा प्रचार ग्राहकांच्या मातृभाषेत करण्यास प्राधान्य देतात. मराठी बाजारपेठेत पोहोचण्यासाठी मराठीतून जाहिराती तयार करणे, रेडिओ/टीव्ही जाहिरातींसाठी जिंगल्स आणि स्क्रिप्ट्स लिहिणे, तसेच डिजिटल कॅम्पेन तयार करणे ही कामे केली जातात. जाहिरात संस्थांमध्ये मराठी कॉपी रायटर, क्रिएटिव्ह रायटर, एडिटर, व्हॉइस-ओव्हर आर्टिस्ट यांना रोजगार मिळतो.

४) मीडिया व मनोरंजन उद्योग :-मराठी चित्रपट, दूरदर्शन मालिका, रेडिओ कार्यक्रम, वेब सिरीज या क्षेत्रात खाजगी निर्मिती संस्थांचा मोठा सहभाग आहे. पटकथा लेखन, संवादलेखन, सबटायटल्स, दिग्दर्शन, संपादन, तसेच अभिनय या सर्व क्षेत्रांत मराठी भाषिकांना संधी उपलब्ध आहेत. खासगी मनोरंजन उद्योगाने तरुणांना करिअर घडवण्याची नवी दिशा दिली आहे.

५) प्रकाशन उद्योग:-खाजगी प्रकाशन संस्था शालेय पाठ्यपुस्तके, स्पर्धा परीक्षांची पुस्तके, कादंबऱ्या, कथासंग्रह, मासिके व नियतकालिके प्रकाशित करतात. या प्रक्रियेत लेखक, संपादक, प्रूफरीडर, डिझायनर आणि विक्री-प्रचार कर्मचारी यांना रोजगार मिळतो.

६) प्रशिक्षण व कौशल्य विकास:-अनेक खाजगी प्रशिक्षण संस्था मराठी भाषेत स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन, संगणक प्रशिक्षण, करिअर काउन्सेलिंग आणि ई-लर्निंग कोर्सेस चालवतात. यामुळे शिक्षक, प्रशिक्षक आणि कंटेंट डेव्हलपर यांना रोजगार मिळतो.

एकंदरीत, खाजगी क्षेत्राने मराठी भाषेला बाजारपेठेच्या दृष्टीने महत्त्व दिले आहे. ग्राहकांची संख्या मोठी असल्यामुळे प्रादेशिक भाषांतील कौशल्यांना अधिक किंमत मिळत आहे. त्यामुळे मराठी भाषिक तरुणांना खाजगी क्षेत्रात रोजगार व उद्योजकतेच्या संधी दोन्ही उपलब्ध होत आहेत.

७. आव्हाने :- मराठी भाषेतील रोजगार संधी वाढत असल्या तरी त्यासोबत काही गंभीर आव्हानेही उभी आहेत. ही आव्हाने सोडविल्याशिवाय मराठी भाषेतील करिअरचा विस्तार आणि शाश्वतता साधणे कठीण आहे.

१) इंग्रजीचे वर्चस्व :-शिक्षण, उद्योग, माहिती-तंत्रज्ञान, तसेच उच्चस्तरीय प्रशासनामध्ये इंग्रजी भाषेचे वर्चस्व मोठे आहे. विद्यार्थी आणि पालकही इंग्रजी शिक्षणाला अधिक महत्त्व देतात. परिणामी मराठी माध्यमातील तरुणांना रोजगारात मागे राहावे लागते.

२) तांत्रिक संज्ञांचा अभाव :-आधुनिक विज्ञान, तंत्रज्ञान, व्यवस्थापन आणि उद्योग क्षेत्रात वापरल्या जाणाऱ्या संज्ञा मराठीत सहज उपलब्ध नसतात. नवीन संकल्पना स्पष्ट करण्यासाठी इंग्रजी संज्ञांवर अवलंबून राहावे लागते. त्यामुळे मराठी भाषेत व्यावसायिक संवाद साधताना मर्यादा निर्माण होतात.

Akshardhara Research Journal
Single Blind Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal
E ISSN -3048-8095 / Bimonthly / SJIF Impact- 5.16/ March - April 2026 / VOL-02 ISSUE-V

३) डिजिटल संसाधनांची कमतरता :-जरी मराठीसाठी काही सॉफ्टवेअर, की-बोर्ड, आणि ॲप्स उपलब्ध असले तरी त्यांचा दर्जा, वापरातील सोपेपणा आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील स्पर्धात्मकता मर्यादित आहे. ई-लर्निंग, ऑनलाईन कोर्सेस किंवा कृत्रिम बुद्धिमत्ता आधारित साधनांमध्ये मराठीची उपस्थिती अजूनही कमी आहे.

४) रोजगारातील अस्थिरता :-खाजगी क्षेत्रातील अनेक संधी करारावर आधारित (Contractual) किंवा तात्पुरत्या स्वरूपाच्या असतात. जाहिरात, पत्रकारिता किंवा डिजिटल कंटेंट रायटिंगसारख्या क्षेत्रात कामाचा भार जास्त, पण मानधन तुलनेने कमी असते. त्यामुळे तरुणांना दीर्घकालीन स्थैर्य मिळणे कठीण होते.

५) शैक्षणिक दर्जातील तफावत :-काही मराठी माध्यमातील शाळा व महाविद्यालयांचा दर्जा कमी असल्यामुळे विद्यार्थ्यांना व्यावसायिक स्पर्धेत टिकणे अवघड जाते. भाषा कौशल्य असले तरी तांत्रिक कौशल्याची कमतरता भासते. त्यामुळे रोजगाराच्या संधींचा पुरेपूर फायदा घेता येत नाही.

६) जागतिकीकरणाचा दबाव :-जागतिक स्तरावर व्यवसाय, विज्ञान, तंत्रज्ञान इंग्रजीवर आधारित असल्याने मराठीतील ज्ञानसंपदा दुय्यम ठरते. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर मराठी भाषेचे प्रतिनिधित्व कमी आहे, ज्यामुळे भाषिक स्पर्धात्मकता मर्यादित होते.

८.उपाययोजना :-मराठी भाषेतील रोजगार संधींच्या वाढीसोबत जी आव्हाने उभी राहतात, त्यावर मात करण्यासाठी ठोस उपाययोजना करणे आवश्यक आहे. या उपाययोजना शैक्षणिक, तांत्रिक, प्रशासकीय तसेच सामाजिक पातळीवर राबविल्या गेल्या तर मराठी भाषेचा व्यावसायिक उपयोग अधिक सक्षम व प्रभावी होऊ शकतो.

१) दर्जेदार शिक्षण व्यवस्था :-मराठी माध्यमातील शाळा व महाविद्यालयांचा दर्जा सुधारला पाहिजे. विज्ञान, तंत्रज्ञान, वाणिज्य आणि व्यवस्थापन विषयांचे उत्तम दर्जाचे पाठ्यपुस्तक मराठीत उपलब्ध करून द्यावेत. मराठी भाषेतील शैक्षणिक संशोधनाला प्रोत्साहन मिळाले, तर विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढेल आणि रोजगारातील स्पर्धेत ते मागे राहणार नाहीत.

२) तांत्रिक शब्दसंपत्ती व अनुवाद सुविधा :-नवीन तांत्रिक संज्ञा मराठीत निर्माण करून ती शिक्षणात व व्यवहारात वापरणे गरजेचे आहे. शासनाने व विद्यापीठांनी 'मराठी तांत्रिक कोश' विकसित करावा. अनुवाद मंडळांची क्षमता वाढवून महत्त्वाचे दस्तऐवज, कायदे, वैज्ञानिक संशोधन मराठीत उपलब्ध करून द्यावे.

३) डिजिटल साधनांची उभारणी :-मराठी भाषेसाठी दर्जेदार सॉफ्टवेअर, की-बोर्ड लेआउट, ऑटो-ट्रान्सलेशन टूल्स, स्पीच-टू-टेक्स्ट प्रणाली विकसित करणे गरजेचे आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI), मशीन लर्निंग, व नैसर्गिक भाषा प्रक्रिया (NLP) यामध्ये मराठीचा समावेश वाढवावा. मराठी ई-लायब्ररी, डिजिटल संग्रहालये, आणि ऑनलाईन शिक्षण प्लॅटफॉर्म यामुळे रोजगार निर्मिती होऊ शकते.

४) शासकीय पातळीवरील उपक्रम :-राज्य सरकारने मराठी भाषेला रोजगाराचे माध्यम म्हणून प्रोत्साहन दिले पाहिजे. सर्व शासकीय कार्यालयांमध्ये मराठीचा सक्तीने वापर व्हावा. मराठीतील पत्रकारिता, साहित्य, रंगभूमी, सिनेमा, जाहिरात आणि आयटी क्षेत्राला अनुदान व प्रोत्साहन दिल्यास रोजगार निर्मिती अधिक सुलभ होईल.

५) खाजगी क्षेत्रातील सहभाग :-खाजगी कंपन्यांनी जाहिरात, ग्राहक सेवा, पब्लिक रिलेशन्स यामध्ये मराठी भाषेचा वापर वाढवावा. मोबाईल ॲप्स, गेमिंग इंडस्ट्री, OTT प्लॅटफॉर्म्स, तसेच कॉल सेंटरमध्ये मराठी भाषा कौशल्य असणाऱ्या व्यक्तींना मोठ्या प्रमाणावर संधी उपलब्ध होऊ शकते.

६) सामाजिक मानसिकतेत बदल :-पालक, विद्यार्थी आणि समाज यांच्यामध्ये मराठी भाषेत करिअर करण्याची सकारात्मक मानसिकता निर्माण झाली पाहिजे. यासाठी माध्यमे, साहित्य संमेलने, शैक्षणिक परिषद यांचा उपयोग करून मराठी भाषेच्या व्यावसायिक महत्त्वाबद्दल जनजागृती केली पाहिजे.

९.संदर्भ पुस्तके

1. जोशी, म.ग. (२०१६). मराठी साहित्य आणि समाज. पुणे: डायमंड पब्लिकेशन्स.
2. पाटील, अरुण (२०१७). मराठी पत्रकारितेचा विकास. पुणे: सुर्यप्रकाशन.
3. देशपांडे, प्र. (२०१५). मराठी भाषा आणि साहित्याचा इतिहास. पुणे: कॉन्टिनेंटल पब्लिकेशन्स.
4. सावंत, सुनील (२०१९). भाषा, रोजगार आणि अध्ययन. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
5. कर्णिक, विजय (२०२०). डिजिटल पत्रकारिता आणि मराठी माध्यमे. मुंबई: पॉप्युलर प्रकाशन.
6. जाधव, रमेश (२०१८). प्रादेशिक भाषांमधील रोजगार संधी: मराठीचा अभ्यास. मुंबई: हिमालय पब्लिशिंग हाऊस.
7. ठाकूर, नितीन (२०२१). प्रादेशिक भाषा आणि जागतिक आव्हाने. दिल्ली: रावत प्रकाशन.
8. महाराष्ट्र शासन. (२०१८). मराठी भाषा विकास आणि शासन धोरणे. मुंबई: राज्य शैक्षणिक मंडळ.
9. फडके, य.ग. (२००५). मराठी समाज आणि संस्कृती. पुणे: श्रीविद्या प्रकाशन.
10. आळेकर, सत्यदेव (२०१४). नाटक, रंगभूमी आणि मराठी साहित्य. पुणे: संजीवनी प्रकाशन.

©Copyright 2025 *ADRJ*. All Rights Reserved